

POHLED MLADÝCH ČECHŮ V EU

POLITIKA ROZŠIŘOVÁNÍ EU

Předmluva

Luděk Niedermayer
europoslanec

Pandemie COVID-19 znovu ukázala, že i přes všechny nedostatky je pro naši zemi zcela zásadní být součástí "společné Evropy", kterou dnes reprezentuje Evropská unie. Hrozby a problémy, kterým čelíme a čelit budeme, jsou stále častěji takové povahy, že ani velké a silné země jim nejsou schopny čelit samy. I proto je našim zájmem nejen udržovat "naši Unii" funkční a akceschopnou (což není vždy snadné), ale též ji rozvíjet a na základě zkušeností její nedostatky napravovat.

Je důležité, abychom nebrali stávající přínosy České republiky jako něco samozřejmého a oprostili se od u nás tak častého předpokladu, že Unie je pro naši zemi tak trochu kasička na peníze. I to je důležité, stejně tak, jako u nás vyzdvihovaný přínos společného trhu. Ale význam Unie pro své členy, nás nevyjímaje, je mnohem širší. Jsem rád, že na textu TOP týmu z.s., který je výsledkem diskuse mladých pravicově, či středově smýšlejících lidí u příležitosti blížícího se českého předsednictví Rady EU, je vidět, že toto si uvědomuje i generace dnešních vysokoškoláků.

Jako europoslanec rád vidím, že se text snaží postihnout mnoho dimenzí dnešní evropské spolupráce. TOP tým navíc ukazuje, že umí jít do detailu při posuzování problémů a výzev a hledání nejlepších řešení. Dělá mi velkou radost, že se mladí lidé z TOP týmu ve svém volném čase detailně a kompetentně zabývají otázkami, které jsou pro Evropany důležité. A tam, kde to je relevantní, se snaží hledat přístup k jejich řešení, který vychází ze stavu a potřeb života v České republice.

Vůbec mě nepřekvapují často zaznívající kritické tóny. Mnoho z nich sám sdílím a velmi vítám konstruktivní přístupy k hledání řešení.

Hloubka zpracování i samotný výběr témat dokazují, že mladí lidé dění v Evropské unii sledují a umí se v něm velmi dobře orientovat. A to přesto, že jak pravidla fungování Unie, tak hlavně problémy, kterým čelíme, jsou velmi složité. Nyní je ten pravý čas na vznik takových textů. Neb v reakci na vývoj ve světě, (například stále probíhající tragickou pandemií), musíme spolu hledat cesty, jak udělat svět (nejen pro Evropany) bezpečnější,

stabilnější a odolnější. I proto je třeba, aby se Unie (i mnoho věcí ve fungování jednotlivých zemí) změnila a byla schopna to, co od ní očekávají občané, lépe plnit. Proto věřím, že výsledkem všech budoucích debat na toto téma, včetně "Konference o budoucnosti Evropy", bude shoda na změnách, která ovlivní k lepšímu životy nás všech na desetiletí.

Ale jako vždy bude záležet na každém z nás, neb změny nemusí být automaticky k lepšímu. Jen kompetentní diskuse při porozumění stavu věcí a pochopení světa, ve kterém žijeme, může přinést ona "dobrá rozhodnutí". A proto je tak cenné, že si lidé z TOP týmu dali práci nad diskusí nad těmito tématy, prokázali vysokou kompetenci a též potřebnou ochotu hledat dobré kompromisy a ukazují, že to jde. Právě takový přístup by měl být v rámci nadcházejících diskusí pravidlem.

Pokud Vás budoucnost EU zajímá, a chápete, že i na Vašich názorech závisí, zda spolu dosáhneme toho, aby byl svět, ve kterém žijeme alespoň o trochu lepší, věřím, že Vás tato publikace zaujme. Srdečně Vás zvu i k přečtení všech 8 dalších bílých knih. Věřím, že Vás nezklamou a čas strávený nad jejich čtením bude i pro Vás časem dobře využitým.

POHLED MLADÝCH ČECHŮ V EU

POLITIKA ROZŠIŘOVÁNÍ EU

1. Popis aktuálního stavu

1.1 Současný stav rozšiřování EU

Jedním z výchozích pilířů integrace byla od začátku existence EU její otevřenost vůči rozšiřování společenství o další evropské státy. Tento princip je zakotven ve Smlouvě o fungování Evropské unie¹. Z pouhých šesti evropských států se společenství postupně rozrostlo na nyníšších dvacet sedm. Na starém kontinentu existuje celkem čtyřicet čtyři různých státních útvarů, EU propojuje více jak polovinu z nich. Navzdory deklarované ochotě a právní možnosti přijmout do společenství další evropské země není jasné, zda by jejich připojení bylo v současné chvíli politicky a kapacitně reálné. Nejedná se primárně o finanční možnosti, spíše o otázky politické a společenské únavy z neustálého rozšiřování a určité skepsi starších unijních států.

Na aktuálním seznamu kandidátských zemí pro přijetí do EU se nacházejí čtyři balkánské státy. Každému z nich brání v dalším kroku pro vstup do EU jiné okolnosti, ačkoli všechny čtyři země postupují pro tzv. mapách integrace a plní základní podmínky představené v 35 kapitolách, jež doplňují kodaňská kritéria. U některých kandidátských zemí je hlavním problémem jejich ekonomická situace, u jiných je to nereformovaný státní systém a vláda práva, které se více přibližují východnímu autoritářskému pojetí „demokracie“ než demokratickému zřízení západního střihu. Ještě složitější problém představují pro některé z těchto zemí neurované konflikty a válečné křivdy z 90. let a související složité národnostní otázky. Na region západního Balkánu nelze pohlížet jako na celek, musíme ho vnímat jako několik rozličných států a každý z nich poměřovat specifickým metrem.

1.2 Kandidátské státy

Za kandidátské považujeme ty země, u kterých evropské členské státy již schválily a odsouhlasily, aby pokročily v přístupovém procesu nutném pro vstup do EU. Jeho úroveň je v každé ze čtveřice zemí (Srbsko, Černá Hora, Albánie a Severní Makedonie) odlišná.

¹https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0008.02/DOC_1&format=PDF

V případě Bosny a Hercegoviny a Kosova je situace obzvláště složitá. Někteří členové EU Kosovo neuznávají jako suverénní stát a o zahájení jeho přístupových rozhovorů s EU se zatím stále jedná.

Černá hora usiluje o vstup do EU od doby, kdy v roce 2006 nabyla své nezávislosti na Srbsku. Podle všech ukazatelů je nyní nejpokročilejším státem z oblasti západního Balkánu. Od začátku vyjednávání v roce 2008 byla Černé Hoře otevřena většina kapitol, a to i stěžejní část o pravidlech hospodářské soutěže. Zdárně uzavřeny dosud byly ovšem pouze tři z nich. Zpráva Evropské komise z roku 2020 uvádí, že by se Černá hora mohla stát členským státem EU v roce 2025. Jde však o poměrně optimistický odhad. Černá Hora určitě učinila významný krok ke vstupu do EU, když se v roce 2017 stala součástí NATO. Od roku 2002 používá Černá Hora euro jako národní měnu.

Srbsko požádalo o členství v roce 2009 a status kandidátské země získalo o tři roky později. Stalo se tak poté, co navázalo dialog s Kosovem, s nímž byla srbská vyjednávání o vstupu do EU od počátku úzce propojena. Přístupové rozhovory začaly v lednu roku 2014, nejzásadnější kapitoly týkající se právního státu byly otevřeny v průběhu roku 2016. V roce 2020 bylo otevřeno celkem 18 kapitol a dvě z nich předběžně uzavřeny. Zpráva Evropské komise z roku 2018 odhaduje, že by Srbsko mohlo do EU vstoupit stejně jako Černá hora, tedy v roce 2025. I tento odhad je ovšem velmi optimistický. Vstup Srbska do Evropské unie bude záviset na jednáních s Kosovem. Jejich úspěšný výsledek je nezbytnou podmínkou pro srbské členství v EU.

Albánie se zařadila mezi potenciální kandidáty na vstup do EU na summitu v Soluni v roce 2003. O devět let později vytyčila Evropská komise dvanáct klíčových priorit, které musí země splnit, aby mohla být zařazena na seznam kandidátských států. Albánie zaznamenala v průběhu let výrazný posun v plnění zadaných úkolů a Evropská komise s ní v roce 2019 znovuobnovila jednání. Přístupové rozhovory Albánie a Severní Makedonie oficiálně začaly v únoru 2021 podle nové metodologie rozšiřování, kterou Evropská komise představila relativně nedávno.

Republika Severní Makedonie požádala o členství v EU již v roce 2004. Jednání však dlouhou dobu nepostupovala – blokovalo je Řecko kvůli sporům o název státu. Dohoda z Prespy v roce 2019 spory s Řeckem dořešila a přístupová jednání pro Severní Makedonii mohla být v únoru 2020 spuštěna. Po několika měsících byla opět blokována, tentokrát Bulharskem kvůli neshodám v oblasti jazyka, kultury a výkladu dějin. Jednání s Bulharskem stále pokračují. Jejich výsledek dozajista ovlivní nově vzniklá vládní koalice, které vzešla z předčasných voleb v červenci tohoto roku.

Nejdéle vyjednávajícím státem je bezpochyby **Turecko**. O vstup do EU zažádalo již v roce 1987 a status kandidátské země získalo v roce 1999. Od té doby stále probíhají přístupová jednání. V současné době je pozastavila situace na Kypru a podmínky právního státu, demokracie a základních svobod, jež Evropská unie na Turecko klade. Režim prezidenta Erdogana se od Evropy spíše odvrací a naopak posiluje autoritářské tendence. Členství Turecka v EU lze pro nejbližší roky označit za vyloučené. Turecko je ovšem pro EU nadále velmi důležitým partnerem zejména v otázkách obchodu, migrace a bezpečnosti.

1.3 Potenciální kandidátské státy

Jedním ze dvou potenciálních kandidátských států je Bosna a Hercegovina. O členství v EU požádala v únoru roku 2016. V roce 2019 bylo zpracování její žádosti dokončeno a Evropská unie jí vytyčila 14 klíčových bodů, které musí splnit, aby jí mohl být přiznán status kandidátské země. Hlavní prioritou je zajistit fungování parlamentní komise pro dohled nad příměřím. Bosna a Hercegovina se zatím s plněním požadavků EU složitě potýká.

Kosovo je považováno za druhou potenciální kandidátskou zemi. Pět unijních států ovšem neuznává Kosovo jako suverénní stát. Jsou to Kypr, Rumunsko, Řecko, Slovensko a Španělsko. Pravděpodobnost, že by Kosovo bylo v blízké zařazeno na seznam kandidátských států, je proto relativně malá. Vše bude záviset na jednáních se Srbskem, na nichž uznání kosovské státnosti zcela závisí.

1.4 Výchozí pozice politických uskupení

Evropská lidová strana (EPP) ve své rezoluci z roku 2019 vyjadřuje podporu státům západního Balkánu v jejich snaze stát se budoucími členy EU. Západní Balkán je strategicky důležitým regionem pro budoucí mírový rozvoj celé EU. EPP vyzývá Evropskou komisi, aby zmíněným státům na jejich cestě do EU pomohla. V tomto ohledu musíme odlišit postoj strany vůči Turecku, jehož poslední vývoj kladně hodnocen naopak není.

YEPP má se svou mateřskou stranou na politiku rozšiřování EU stejný názor. Svoji rezoluci z roku 2019 doplňuje o výzvu Evropské komisi, aby podpořila stabilizaci bezpečnostní situace v regionu. Apeluje na bližší spolupráci Europolu s výše zmíněnými státy v oblasti práva a vymáhání spravedlnosti.

TOP 09 ve svém volebním programu pro parlamentní volby z roku 2017 prohlašuje, že bude podporovat další rozšíření EU, zejména o země západního Balkánu. Podpora má smysl ovšem jen tehdy, pokud budou splněny všechny podmínky stanovené Evropskou

komisí. V roce 2021 již tento požadavek ze strany koalice SPOLU specificky artikulován nebyl.

2. Vymezení cílového stavu a souvisejících rizik

Rozšiřování EU je jednou z priorit EU od jejího počátku. Lze předpokládat, že se postoj EU k rozrůstání do budoucna nezmění. Ideálním stavem a evropským zájmem je co nejdříve začlenit do EU všechny kandidátské země, pokud se jim podaří splnit veškeré potřebné požadavky. Na začlenění do EU musí být kandidátské země i Evropská unie připraveny po všech stránkách – ekonomické, právní i politické. V posledních letech situace spíše stagnovala. Evropská unie pracovala na revizi metodologie procesu rozšiřování. V únoru 2020 přišla Evropská komise s novým přístupem pro přijímání dalších členských států. „Chceme, aby budoucí proces rozšiřování EU byl efektivnější a transparentnější pro každého. Posun musíme lépe odměňovat a zájmy unie musí být lépe chráněny, pokud se země od přístupového kurzu odkloní,“ řekl za frakci lidovců (EPP) v Evropském parlamentu německý europoslanec Michael Gahler.

Dnes jsou v přístupových jednáních nejdále Černá Hora a Srbsko. Po nedávné změně a konci vlády Mila Đukanoviće zůstala orientace Černé Hory proevropská a nový kabinet ji podporuje. I tak stojí před nejpokročilejší zemí západního Balkánu celá řada výzev a domácích úkolů. Bylo by ideální, kdyby obě země mohly vstoupit do Evropské unie co nejdříve. Členské státy mohou jejich vstup podporovat diplomaticky i politicky. Evropský komisař pro rozšiřování Evropské unie Varhelyi si vytkl přípravu alespoň jedné ze zemí západního Balkánu jako svůj cíl.

Srbsko sice splňuje většinu podmínek pro vstup, ale aby se přijímací proces mohl posunout dále, musíme zemi pomoci zintenzivnit pozitivní agendu ve vztazích s Kosovem a jeho plném mezinárodním uznání jako samostatného státu. U Severní Makedonie budou trvat přístupová jednání déle. Dialog byl značnou dobu blokován některými členskými státy. Evropská unie musí zprostředkovat dialog mezi Bulharskem a Severní Makedonií a podporovat jeho vyřešení. S Albánií byla přístupová jednání obnovena v roce 2019. Výhled do budoucna nelze predikovat. V případě Albánie a Severní Makedonie bude Evropská komise postupovat dle nových principů. Pro Bosnu a Hercegovinu je vstup do EU spíše nepravděpodobný. Země má problémy s plněním kodaňských kritérií. Podobně nepravděpodobný je nyní vstup do EU i pro Kosovo, jelikož jeho nezávislost neuznává pět členských států. V ideálním případě by měla Evropská unie jako celek i každý členský stát,

který suverenitu Kosova uznává, usilovat o plné uznání nezávislosti Kosova na celém mezinárodním poli. Prvním krokem k bližší integraci Kosova do evropských struktur bude schválení bezvízového režimu, ke kterému se EU zavázala. Kosovo pro něj splnilo veškeré nutné požadavky již v minulosti. V sázce je ovšem kredibilita EU a plnění jejích mezinárodních závazků. Situace v nejdéle vyjednávajícím státě, Turecku, není s ohledem na současný režim a vnitropolitickou situaci pro vstup do EU přijatelná.

Pandemie onemocnění covid-19 ukázala, že Evropská unie je pro Balkán dobrým potenciálním partnerem v souvislosti s bojem proti pandemii a vakcinací. Pouze Srbsko má v regionu přístup k většímu počtu vakcín – především však ruských a čínských. EU by mohla využít příležitosti nedostatku očkovacích látek v regionu západního Balkánu, prokázat zájem o bližší partnerství a poskytnout zemím buď samotné vakcíny, případně pomoci s objednávkami od stejných farmaceutických společností, které očkovací látky dodávají do EU. Kromě pomoci s vakcínami by mohla EU či její jednotlivé členské státy poskytnout finanční, technickou a materiální pomoc včetně vybavení pro boj s koronavirem. 20. dubna 2021 dodala společnost Pfizer/BioNTech na Balkán 651 000 očkovacích dávek, které financovala Evropská komise a sdílela s podporou Rakouska. První dodávka všem partnerům v regionu se uskutečnila v květnu a pravidelné tranše budou pokračovat až do srpna.²

Západní Balkán i samotná EU se budou s následky pandemie vypořádávat dlouhou dobu. Je v našem zájmu, aby se situace stabilizovala a společnost i hospodářství rychle obnovilo. Co nejširší a nejproduktivnější spolupráce s EU je v životním zájmu Evropské unie i celé oblasti západního Balkánu.

²https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/CS/ip_21_1826

3. Navrhovaná opatření

- TOP tým podporuje ve spolupráci s YEPP a mateřskými organizacemi hlubší integraci šesti zemí západního Balkánu do evropských struktur a širšího euroatlantického společenství včetně Severoatlantické aliance. Požadavek vychází z přímého českého a evropského životního zájmu a geopolitické potřeby balkánského regionu být začleněn do západních struktur.
- TOP tým usiluje ve spolupráci s YEPP a mateřskými organizacemi o vyjádření co nejsilnější solidarity s našimi partnery v regionu západního Balkánu, především ve vztahu k protiepidemickému ochrannému vybavení a vakcinací proti onemocnění covid-19.
- TOP tým požaduje po české vládě, aby umožnila přijetí vízové liberalizace pro občany Kosova, jejichž vláda splnila veškeré nutné podmínky a opatření. Stejně tak by měl být bezvízový přístup pro Kosovo prosazován na úrovni EU.
- TOP tým žádá, aby se během českého předsednictví EU v roce 2022 dostaly země západního Balkánu na seznam evropské agendy jako jeden z významných bodů k jednání. V této souvislosti by bylo žádoucí uskutečnit v Praze summit k tématu západního Balkánu s čelními představiteli členských států EU. TOP tým vyzývá TOP 09, aby dbala na dostatečnou pozornost české diplomacie vůči balkánskému regionu a o to více v případě, pokud bude součástí budoucí vlády.
- TOP tým usiluje ve spolupráci s YEPP, TOP 09 a EPP o prohlubování dialogu a vzájemného porozumění v otázce uznání právního statutu Kosova pěti zbývajících členskými státy EU. Kosovu musí být umožněna perspektiva členství v unii, až na to bude připraveno.
- TOP tým se bude angažovat při zvyšování povědomí české společnosti o regionu západního Balkánu a nutnosti jeho bližší spolupráce s ČR a EU. Je v českém zájmu zamezit skepsi vůči dalšímu rozšiřování EU, která panuje v západní Evropě.
- TOP tým naváže prostřednictvím společných akcí, výměnných pobytů a podobných činností spolupráci s mládežnickými politickými organizacemi v zemích západního Balkánu a Turecka, které prosazují hodnoty a principy podobné evropským. Spolupráce pomůže vybudovat v regionu novou generaci lídrů, kteří budou prosazovat užší vztah s EU a integraci svých zemí do evropského společenství.

